

ΤΑ ΑΦΗΓΗΜΑΤΑ του Κάρολου Τσίζεκ χωρίζονται σε δύο ευδιάκριτες κατηγορίες. Στην πρώτη, που εκπροσωπείται από τη «Λιμνοθάλασσα της Γεωργικής Σχολής» και από τον «Θείο Τσάις», η αναζήτηση του χαμένου χρόνου της παιδικής και της νεανικής ηλικίας του συγγραφέα διαπλέκεται άρρηκτα με την ιστορία της μεσοπολεμικής και κατοχικής Θεσσαλονίκης, καθώς ο αφηγητής ανασύρει από το βασίλειο της λήθης το χαμένο παρελθόν μιᾶς πόλης πολυεθνοτικής, ποικιλόχρωμης, που σφύζει από ζωή. Στη δεύτερη κατηγορία, στην οποία εντάσσονται τα υπόλοιπα αφηγήματα, παρακολουθοῦμε τη σταδιακή διαμόρφωση της υβριδικής ταυτότητας του συγγραφέα: τσεχικής καταγωγής, με ιταλική και ελληνική παιδεία, μεγαλωμένος στη Θεσσαλονίκη, μοιρασμένος ανάμεσα σε διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις, ο Τσίζεκ βιώνει την ετερότητα χωρίς άγκυλώσεις, με κριτική διάθεση και χιοῦμορ.

Ἡ μνήμη, στὶς δύο μορφές της, τὴν ἀτομικὴ καὶ τὴ συλλογικὴ, καθορίζει τὴν ἀφηγηματικὴ τεχνικὴ καὶ τὸ ὕφος τοῦ βιβλίου. Οἱ παλινδρομήσεις της, οἱ ἀλλεπάλληλοι συνειρμοὶ καὶ οἱ συνεχεῖς παρεκβάσεις δημιουργοῦν μιὰ θραυσματικὴ, ρευστὴ, ἄκρως γοητευτικὴ ἀφήγηση, ποὺ δανεῖζεται τοὺς τρόπους ἄλλοτε τῆς νεωτερικῆς αὐτοβιογραφίας, ἄλλοτε τοῦ χρονικοῦ καὶ ἄλλοτε τοῦ δοκιμίου.



9 786185 004071

ΚΑΡΟΛΟΣ ΤΣΙΖΕΚ

Ἡ λιμνοθάλασσα
τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς
καὶ ἄλλες ἀφηγήσεις



ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΙΧΛΗ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Κάρολος Τσίζεκ, *Η λιμνοθάλασσα
της Γεωργικῆς Σχολῆς και άλλες αφηγήσεις*

Υπεύθυνη σειράς: Γιώτα Κριτσέλη

Α΄ ΕΚΔΟΣΗ: ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2013

ISBN: 978-618-5004-07-1

© 2013, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΙΧΛΗ και ΚΑΡΟΛΟΣ ΤΣΙΖΕΚ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΙΧΛΗ

ΙΣΜΗΝΗΣ 75Α, 104 44 ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛ.: 210 5145933, 211 0133267

FAX: 210 5145933

e-mail: kichli.publishing@gmail.com

ΚΑΡΟΛΟΣ ΤΣΙΖΕΚ

*Η λιμνοθάλασσα
της Γεωργικῆς Σχολῆς
και άλλες αφηγήσεις*

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Άλέξης Ζήρας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ



ΚΙΧΛΗ

Masarykova univerzita Filozofická fakulta, Ústřední knihovna	
Přít.č.	18-9515-19
Sign.	
Syst.č.	6453023

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἡ λιμνοθάλασσα τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς	9
Ὁ θεῖος Τσαίς καὶ τὸ τέλος τοῦ συμπατριωτισμοῦ	51
Ἀθρησκεία	93
Γιόζεφ Ρέσλ	115
Ἡ Βελοῦδινη Ἐπανάσταση	133
Στήσιμο ξένου περιπτέρου	165
 ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	 189
 ΕΠΙΜΕΤΡΟ	
Ἀλέξης Ζήρας, Τὰ ἀφηγήματα τοῦ Κάρολου Τσίζεκ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ τους γεωμετρία	199

Ἡ λιμνοθάλασσα
τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς

ΤΩΡΑ ΠΟΥ Ἡ ΛΙΜΝΗ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ἀργοπεθαίνει, χαίρομαι γιατί κάποτε πῆγα στὶς ὄχθες τῆς καὶ βούτηξα στὰ νερά τῆς τὰ γυμνά μου πόδια, κι ἄς γέμισαν ἀμέσως βδέλλες. Καὶ ἀναρωτιέμαι πόσοι εἶναι σήμερα οἱ Θεσσαλονικεῖς ποὺ θυμοῦνται τὴ λιμνοθάλασσα τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς καὶ τὸν βάλτο ποὺ σχημάτιζε ὁ ποταμὸς Ἀνθεμούντας, ἀπὸ τὴν κοιλάδα τῆς Γαλάτιστας μέχρι περίπου τὸ σημερινὸ ἀεροδρόμιο, δίπλα στὸ ὁποῖο τὰ λιγوستὰ νερά του χύνονταν στὸν Θερμαϊκό. Γιατὶ πέρασαν περίπου ἐξήντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἐξαφάνισή τους.

Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ἡ πόλη, στὴν πολὺ-πλευρῆ ἀνάπτυξή της, ἐκτὸς ἀπ' τὸν παλιὸ καί, παρ' ὅλες τὶς μεγάλες ἀντιθέσεις, ὠραῖο ἑαυτὸ της, ἔχασε καὶ τὸ πρασινωπὸ, εὐωδια-στὸ κύμα, πού, ἂν ἦσουν τυχερός, μπορεῖ νὰ ἔφτανε ὡς τὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ σου. Ὡ-στόσο, ἀπ' τὴν ὁμορφὴ αὐτῆ Θεσσαλονίκη, μὲ τὴν ἐπιβλητικὴ σειρὰ τῶν ἐπαύλεων πού πλασιῖωναν τὴ λεωφόρο Βασιλίσσης Ὀλγας, μέσα σὲ κήπους πού οἱ μισοί, τῆς νότιας πλευρᾶς, εἶχαν πρόσβαση στὴ θάλασσα, δὲν ἔλειπαν καὶ οἱ ἄσχημες ὕψεις: τὸ δυσάρεστο κλίμα, ὁ βαρδάρης, ἡ σκόνη, οἱ ρεματιές, τὰ κουνούπια καὶ οἱ κοριοί, γιὰ νὰ μὴν ἀναφέ-ρουμε τοὺς τενεκὲ-μαχαλάδες, ὅπως ὁ ἑβραϊ-κὸς «151», πού βρισκόταν περίπου στὴν πε-ριοχὴ τῆς σημερινῆς Σχολῆς Εὐκλείδη. Ὅχι μακριὰ ἀπ' αὐτὸν διατηροῦνταν, μέχρι σχε-τικὰ πρόσφατα, τὸ κτίριο τοῦ ἑβραϊκοῦ φτω-χοκομείου, μὲ τὸ ἄστρο τοῦ Δαβὶδ στὸ ἀέτω-μα τῆς πρόσοψης. Στὴν πόλῃ ὑπῆρχαν μερι-

κοὶ πάμπλουτοι Ἑβραῖοι, ἀρκετοὶ πλούσιοι καὶ πολλοὶ εὐκατάστατοι. Ὅμως τὴ μεγάλη πλειοψηφία, καὶ ὄχι μόνο τοῦ ἑβραϊκοῦ πλη-θυσμοῦ της, τὴν ἀποτελοῦσε ἡ φτωχολογία. Ἔνα λαϊκὸ ἰσπανοεβραϊκὸ τραγούδι τοῦ Με-σοπολέμου πού ἄρχιζε:

*Σὲς ντραχμὲς ἄλ ντία τόμο
 ἰὰ τὲ πονέδο μαντενὲρ
 κὲ τοῦ σὸς νίνια ντὲ μπάλντες,
 ἀμάν, ἀμάν...*

σὲ ἐλεύθερη μετάφραση ἔλεγε:

*Ἐξι δραχμὲς τὴ μέρα παίρνω
 καὶ εἶμαι σὲ θέση νὰ σὲ συντηρήσω
 γιὰτὶ εἶσαι ἀνέξοδο κορίτσι,
 στὴ μάνα σου θὰ πάω νὰ σὲ ζητήσω.*

Καθὼς κάθε βῆμα μπροστὰ εἶναι κι ἕνα βῆμα πίσω, μὲ τὶς πολλαπλὲς μεταμορφώ-σεις της, ἀπὸ τὶς ὁποῖες κάθε ἐπόμενη κατέ-στρεφε τὴν προηγούμενη, καὶ μὲ τὶς δραμα-

τικές μέχρι και τραγικές αλλαγές του πληθυσμού της, ή Θεσσαλονίκη μοιάζει σήμερα με νύμφη που ακόμα αδυνατεί να βγει απ' το κουκούλι. Δίνει την εντύπωση ενός κόσμου που μεταβάλλεται συνεχώς χωρίς να ολοκληρώνεται, παρά το μακραίωνο παρελθόν της, με εποχές ακμής που δεν μπορούμε ούτε να τις φανταστούμε. Σε αυτό εν μέρει συμβάλλει και η απουσία ενός αποκρυσταλλωμένου ιστορικού κέντρου και το στραγγάλισμα όσων μνημείων απόμειναν απ' τις γύρω πολυκατοικίες, σε πλήρη αντίθεση με το σχέδιο του Έρνεστ Έμπράρ, που το όνομά του κοσμεῖ έναν απ' τους ασχημότερους δρόμους της.

Στὸν Μεσοπόλεμο πηγαίναμε με τὸν πατέρα μου για μπάνιο στὶς λουτρικὲς ἐγκαταστάσεις τῆς πόλης. Τὰ νερά τοῦ κόλπου ἦταν καθαρὰ, ἂν καὶ ὄχι ἐντελῶς κρυστάλλινα, καθὼς πολλὲς παράκτιες κατοικίες διοχέτευαν σὲ αὐτὰ τὰ λύματά τους. Ἦταν ὅμως, σὲ σύγκριση με τὴ σημερινὴ κατάσταση, «σταγῶν

ἐν τῷ ὠκεανῷ». Οἱ κοντινότερες σὲ μᾶς ἐγκαταστάσεις ἦταν οἱ ἐπονομαζόμενες «Μέγας Ἀλέξανδρος», στὴ σημερινὴ περιοχὴ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ὅπως ἦταν πρὶν γίνεῖ ἡ ἐπιχωμάτωση καὶ διευρυνθεῖ ἡ παραλία. Τὸ συγκρότημα ἦταν χωρισμένο σὲ ἀνδρικό καὶ γυναικεῖο τμήμα. Τὸ κάθε τμήμα ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ἓνα τετράγωνο σύνολο με ξύλινες καμπίνες σὲ πασσάλους, πὺ στὸ κέντρο του εἶχε πάλι ἓνα μικρότερο τετράγωνο ἀκάλυπτη θάλασσα, ἐν εἶδει ἀνοιχτῆς πισίνας, γιὰ τοὺς λιγότερο τολμηροὺς ἢ τοὺς ἀμάθητους στὸ κολύμπι. Ἡ εἴσοδος γινόταν ἀπὸ μιὰ μεγάλη αὐλὴ, ὅπου λειτουργοῦσαν σὲ ἰδιαιτέρο κτίσμα καὶ θερμὰ θαλάσσια λουτρά, ὑπῆρχε ὑπαίθριο καφενεῖο καὶ ζαχαροπλαστεῖο, καθὼς καὶ θέατρο με στέγαστρο. Σπάνια πηγαίναμε στὸ ἀπόμακρο Μπέχ Τσινάρ, ὅπου ἔφθανε καὶ μιὰ γραμμὴ τοῦ τράμ με τὴν ἐνδειξὴ «Κῆπος πριγκίπων». Σὲ αὐτὰ προστέθηκαν ἀργότερα ἄλλα,

μεικτά λουτρά ἢ «μπαιν μίτζ», ὅπως τὸ «Μιραμάρ» ἢ τὸ «Τάμαριξ».

Ὁ Ἰστιοπλοϊκὸς Ὅμιλος, ἀκόμα στὰ σπάργανα τότε, βρισκόταν στὴν περιοχὴ τῆς ὁδοῦ Ἀνδρούτσου, στὶς προσχώσεις πού εἶχαν δημιουργήσει μὲ τὰ χρόνια οἱ ἐκβολὲς ἐνὸς χειμάρρου, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε συνήθως στάλα νερό. Δίπλα του ὑπῆρχε μιὰ ξύλινη προβλήτα ἐπάνω σὲ πασσάλους, πού εἰσχωροῦσε στὴ θάλασσα καὶ χρησίμευε γιὰ νὰ φορτώνονται στὰ καΐκια τὰ προϊόντα τῆς κεραμοποιίας Ἀλλατίνη, ἢ ὁποῖα λειτουργοῦσε ἀπὸ τὸ 1858. Οἱ ἐγκαταστάσεις της βρισκόνταν λίγο πιὸ πάνω, στὴν ἀριστερὴ ὄχθη τῆς ρεματιᾶς. Παράλληλη μὲ τὴ ρεματιᾶ καὶ κοντὰ στὴ δεξιὰ της ὄχθη, ἢ σημερινὴ ὁδὸς Ὁρέστου, τότε Ἀμερικανικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.

Κάποια μέρα τῆς δεκαετίας τοῦ '30 ὁ χειμάρρος, πού, ὅπως εἶπα, συνήθως δὲν εἶχε στάλα νερό, ξαφνικὰ πλημμύρισε, μᾶλλον ἀπὸ βροχὴ, καὶ τὰ νερά του ξεχύθηκαν στοὺς

δρόμους. Τὸ σημάδι ἀπὸ τὸ πέρασμά τους, μιὰ σκούρα λουρίδα μὲ ὕψος μεγαλύτερο ἀπὸ μισὸ μέτρο, ἔμεινε ἀποτυπωμένο στοὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν. Βρισκόμουν τότε στὴν ὄχθη, μαζὶ μὲ ἄλλα παιδιὰ, πρὶν οἱ μάνες μας, ἀναστατωμένες, τρέξουν νὰ μᾶς σύρουν στοὺς σπιτί, καὶ ἀπολάμβανα αὐτὸ πού μοῦ φαινόταν ἓνα πρωτόγνωρο καὶ συναρπαστικὸ θέαμα. Ἐνας λασπερὸς ὑδάτινος ὄγκος κατέβαινε συμπαγῆς καὶ ἀσυγκράτητος πρὸς τὴ θάλασσα, μέσα ἀπὸ τὴν πρὶν ἀπὸ λίγα λεπτὰ κατάξερη κοίτη, συνοδευόμενος ἀπὸ ἓναν ἐκκωφαντικὸ πάταγο. Κουβαλοῦσε λογιῆς λογιῆς ἀντικείμενα πού τὰ εἶχε παρασύρει ἡ ὄρμή του: καρέκλες, καθρόνια, ἄδεια βαρέλια κι ἓνα στρῶμα μὲ καθισμένα ἐπάνω του δύο ἢ τρία μικρὰ παιδάκια.

Δὲν θυμᾶμαι πότε ἀποτεφρώθηκε ἡ κεραμοποιία ἀπὸ μιὰ μεγάλη πυρκαϊά, τὴν ὁποῖα ἐπίσης ἔτυχε νὰ δῶ. Πρέπει νὰ ἦταν πάλι στὴ δεκαετία τοῦ '30. Καίόμενα κομμάτια ἀπὸ

μαυρισμένα δοκάρια έκσφενδονίζονταν στον ουρανό, που είχε κοκκινίσει από τις φλόγες και μαυρίσει απ' τους καπνούς. Ή κεραμοποιία ξανακτίστηκε αργότερα, πιθανόν το 1938, στην περιοχή της Νέας Έλβετίας, όπου βρίσκεται και σήμερα, κοντά στα όρυχειά αργίλου, που έχουν εξαφανιστεί. Έχει πάψει να παράγει και λειτουργούν μόνο τα γραφεία της. Το νέο εργοστάσιό της βρίσκεται στη Σίνδο. Οί εγκαταλειμμένες εγκαταστάσεις του παλιού, με ό,τι απόμεινε απ' τα προϊόντα, έχουν φωτογραφηθεί απ' τον Νίκο Κουκή, ο οποίος φωτογράφησε επίσης το Καλοχώρι (το παλιό Μπέχ Τσινάρ), τα βυρσοδεψεία και το Σείχ Σού. Όσο για το όρυχειο, τη θέση του έχει καταλάβει σήμερα το κατάστημα «Μακρο». Στο παλιό εργοστάσιο του 1858 ή πρώτη ύλη για την παραγωγή κεραμιδιών και τούβλων μεταφερόταν με βαγονέτα, σε σιδηροτροχιές μικρού πλάτους. Ή απόσταση ήταν μεγάλη και ή γραμμή διέσχιζε όλο το

ἀνατολικό τμήμα της πόλης, δηλαδή τον συνοικισμό Χαριλάου, και συνεχιζόταν, πριν και μετά, πέρα από αυτόν. Το όρυχειο αργίλου, άδεντρο, γκρίζο και έρημο όταν δέν δούλευε κανείς εκεί, έκρυβε στα σπλάχνα του, σε στρώματα, άπολιθωμένα κοχύλια και περιβαλλόταν από άμπελώνες. Ήταν και τόπος περιπλάνησης και συνεύρεσης έρωτευμένων, καθώς και παράνομων ζευγαριών που δέν διέθεταν άλλον χώρο για να έπιδιοθούν άνενόχλητοι στις έρωτικές τους περιπτώξεις, οι όποϊες εξάπτανε την έφηβική μας φαντασία, ώσπου ήρθε ή σειρά μας να κάνουμε το ίδιο, έναλλάσσοντας τους μακρινούς περιπάτους στην έρημική αυτή τοποθεσία με βαρκάδες στ' ανοιχτά του Θερμαϊκού. Αυτές προσέφεραν λιγότερη άνεση χώρου, αλλά και τη δυνατότητα ενός πλήρους ξεγυμνώματος, ιδιαίτερα άποκαλυπτικού κάτω απ' τον μεσογειακό μας ήλιο, που χάριζε στο μαύρο τριγωνάκι της κοριτσίστικης ήβης γαλαζωπέδες άναλαμ-

πές. Δέθηκα πολύ με την περιοχή της Νέας Ἐλβετίας και περιπλανήθηκα σε αὐτὴ μόνος ἢ με ἀγαπημένα πρόσωπα, σε ὅλες τις ἐποχές τοῦ ἔτους, σε χρόνια και εἰρηνικά και δίσεκτα, ἀκόμα κι ὅταν δὲν μέναμε στὴν κοντινὴ ὁδὸ Τζαβέλλα.

Στις ἀρχές τοῦ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου με συνέλαβε ἐκεῖ μιὰ στρατιωτικὴ περίπολος. Κατέληξα στὸ κρατητήριο τοῦ ἀστυνομικοῦ τμήματος Χαριλάου, τὴ μέρα μάλιστα ποὺ εἶχαν συλλάβει ὅλους τοὺς Ἴταλοὺς ὑπηκόους τῆς περιοχῆς, καθὼς και μερικοὺς ὑπόπτους, ὅπως ἓναν λαϊκὸ τύπο, μᾶλλον θύμα τῆς πολεμικῆς ψύχωσης, ποὺ δῆθεν ἔκανε σιναλὸ στοὺς Ἴταλοὺς ἀεροπόρους ἀμολώντας περιστέρια, ἓναν Ρῶσο ἐμιγκρέ, ποὺ σημείωνε κάτι με ὠραῖα κυριλλικά γράμματα, κι ἓναν Ἑβραῖο κατασκευαστὴ καθρεφτῶν, ἐπιχρωμιωτὴ και ἐπινικελωτὴ, τὸν Λεὸν Λεβή, γνωστότερο ὡς Φέμπο ἀπὸ τὴν ἐπωνυμία τοῦ μαγαζιοῦ του, ποὺ βρισκόταν στὴ Στοά

Σαουλ. Τὸ στρίμωγμα ἦταν ἀφόρητο. Ἀλλὰ αὐτὴ εἶναι μιὰ ἄλλη ἱστορία.

Μαζὶ με τοὺς γείτονές μας τῆς ὁδοῦ Γαμβέττα, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλεγόταν και ὁ περιβόητος συνταγματάρχης Πούλιος, ἀργότερα ἰδρυτῆς Ταγματῶν Ἀσφαλείας, με τὴν ὑπερτροφικὴ γυναίκα του Μαστιχούλα και τὰ δυὸ παιδιὰ τους, ἓνα ἀγόρι κι ἓνα κορίτσι, καθὼς και ἡ οἰκογένεια Κεχαγιαῖ, ἀπὸ τὸ Λιβάνι Θεσσαλονίκης, εἶχαμε καταφύγει στὴν περιοχή τοῦ ὄρυχειοῦ γιὰ νὰ γλιτώσουμε ἀπ' τοὺς βομβαρδισμούς. Ἄς μὴν ξεχνοῦμε ὅτι μιὰ ἰταλικὴ βόμβα, εὐτυχῶς μικρῆς ἰσχύος, ἔπεσε στὴ γραμμὴ τοῦ τράμ ποὺ διέσχιζε τὴν ὁδὸν 25ης Μαρτίου και Μαρασλῆ, συνδέοντας τὴ λεωφόρο Βασιλίσσης Ὀλγας με τὴν ὁδὸ Ἀλεξάνδρου Παπαναστασίου. Αὐτὴ ἡ ἀπόσταση καλύπτεται σήμερα ἀπὸ ἓνα τμήμα τῆς διαδρομῆς τοῦ λεωφορείου 30, ποὺ πηγαίνει ἀπ' τὸ Ντεπὼ στὴν Τριανδρία και ἀντίστροφα.

Πάντως, για να ξαναγυρίσω στο θέμα μου, προτιμῶ να ανακαλέσω μιὰ φεγγαρόλουστη νύχτα, λίγο μετὰ τὸ τέλος τῆς γερμανικῆς κατοχῆς, πὺ πῆγα περίπατο στὸ ὄρυχεῖο μὲ τὸν Ντάνυ Μπεναχμίας καὶ τὴ Νίνα Οὐζιέλ. Ἐβραῖοι καὶ οἱ δύο, εἶχαν ἐπιζῆσει ἀπὸ γερμανικὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως. Ἡ ἀδελφὴ τῆς Νίνας, μάλιστα, ἡ Πῶλα, μὲ τὴν ὁποία ἤμουν περισσότερο ἐξοικειωμένος, μόλις εἶχε ἀποφυλακιστεῖ μὲ τὴν ἀδελφὴ της, μοῦ εἶχε στείλει ἓνα γράμμα, ἀπ' τὸ ὁποῖο σήμερα θυμᾶμαι μόνο μία φράση: «Ξύλο ὅταν δὲν δούλευες, ξύλο ὅταν δούλευες, ξύλο, ξύλο, ξύλο...». Λυπᾶμαι πὺ αὐτὸ τὸ γράμμα τὸ ἔχασε ὁ ἀδελφὸς τῶν δύο κοριτσιῶν Ντίνο, πὺ μοῦ τὸ ζήτησε γιὰ νὰ τὸ διαβάσει. Τὸ 1984, σὲ ἡλικία 67 ἐτῶν, ὁ Ντίνο Οὐζιέλ κρεμάστηκε ἀπ' τὸ κλιμακοστάσιο τῆς πολυκατοικίας, στὴν ὁδὸ Γραβιάς, στὸν ἕκτο ὄροφο τῆς ὁποίας διέμενε μόνος, ἀφοῦ χώρισε ἀπὸ τὴ γυναίκα του καὶ τὰ τέσσερα παιδιὰ του.

Ἐκεῖνο τὸ σεληνοφώτιστο βράδυ καὶ οἱ τρεῖς ἤμασταν κεφάτοι. Ὁ φίλος μου καὶ ἡ φίλη μου, ἀπὸ ἀριθμοὶ προγραμματισμένοι νὰ μηδενιστοῦν, εἶχαν ξαναγίνει ἄνθρωποι, ἔστω καὶ στοιχειωμένοι γιὰ χρόνια ἀπὸ ἐφιάλτες καὶ ὀδυνηρὰ ἀνακλαστικὰ συναρτημένα μὲ καθετὶ τὸ γερμανικὸ. Κυρίως ὅμως ἤμασταν νέοι, γύρω στὰ εἴκοσι. Ὁ Ντάνυ πείραζε τὴ Νίνα (πὺ εἶχε ἐγκαταλειφθεῖ ἀπ' τὸν ἐπίσης Ἐβραῖο σύζυγό της Ντανιέλ Μπενβενίστε), κοιτάζοντας κάθε τόσο τὴν πανσέληνο καὶ ἀναφωνώντας: «What a wonderful moon!», μὲ μένα νὰ συμπληρώνω μ' ἓνα «ιιιχ» ἐν εἴδει πνιγμένου χαχανητοῦ, γιὰ περισσότερη σαφήνεια. Δὲν θυμᾶμαι ἂν ἦταν πρὶν ἢ μετὰ πὺ ἔκανα μαζί τους καὶ μὲ ἄλλους, τῶν ὁποίων μοῦ διαφεύγει πιά καὶ ἡ φυσιογνωμία, ἓνα φοβερὸ φαγοπότι πὺ κατέληξε σὲ ὁμαδικὸ μεθύσι. Ὁ πόλεμος εἶχε τελειώσει, οἱ ναζιστικὲς θηριωδίες ἐπίσης· εἶχαμε ξαναβρεθεῖ. Πῶς νὰ μὴ χαροῦμε ὀλόψυχα τὴν εὐτυχία

πού χαρίζει στον άνθρωπο το τέλος μιᾶς δυστυχίας; Ὁ Ντάνυ πέθανε ἀργότερα ἀπὸ λευχαιμία στὶς ΗΠΑ, ὅπου εἶχε μεταναστεύσει. Πρόλαβε, πάντως, νὰ ἀφήσει πίσω του μιὰ συγκλονιστικὴ μαρτυρία γιὰ τὴν ὀδύσσειά του ὡς «ζόντεροκόμαντο», δηλαδή κατάδικος ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν καύση τῶν πτωμάτων στοῦ κρεματόριο τοῦ Ἄουσβιτς. Αὐτὸ δὲν θὰ εἶχε ἐπιτευχθεῖ χωρὶς τὴ συνδρομὴ μιᾶς ἐκλεκτῆς δημοσιογράφου, τῆς Ρεμπέκκα Καμχί Φρόμερ, ἡ ὁποία συγκέντρωσε καὶ συνέταξε σὲ γραπτὸ ἀγγλικὸ κείμενο ὅλα ὅσα τῆς ἀφηγήθηκε.¹ Ὅταν τὸν χειμῶνα τοῦ 1989, χάρις στὸν φίλο Περικλῆ Σφυρίδη, ἐπισκέφτηκα τὴν Κολωνία, γιὰ νὰ ἐκθέσω πίνακές μου, μαζί μὲ πίνακες τοῦ Πάνου Παπανάκου, τοῦ Φώνη Ζογλοπίτη καὶ τοῦ Γιώργου Ἀναστασιάδη, στὴν γκαλερί «Olivenbaum Feinkost», τοῦ ἐπιχειρηματία Θόδωρου Μόσχου, πού ἔμελλε ἀργότερα νὰ χρεωκοπήσει, ἔμεινα ἐκπληκτος ἀντικρίζοντας στοῦ μουσεῖο τῆς

πόλης ἓνα ξυλόγλυπτο κρεμαστάρι ἴδιο κι ἀπαράλλαχτο μὲ ἐκεῖνο πού στόλιζε τὴν εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ τῆς οἰκογένειας Μπεναχμίας, μεταξὺ Γερμανικῆς Σχολῆς καὶ Λαογραφικοῦ Μουσείου, στὴ Θεσσαλονίκη, ὅχι μακριὰ ἀπ' τὸν Ἰστιοπλοϊκὸ Ὅμιλο. Παρίστανε μιὰ ἀρκούδα πού σηκώνεται στὰ πισινὰ της πόδια καὶ ἀκουμπάει τὰ μπροστινὰ στοῦ κορμὸ ἐνὸς ἄφυλλου δέντρου, στὴν κορυφὴ τοῦ ὁποίου ἔχει σκαφαλώσει τὸ ἀρκουδάκι της. Ὅλα ἀπὸ σκοῦρο καφέ βερνικωμένο ξύλο.

Στὸν Ἰστιοπλοϊκὸ Ὅμιλο, πάντως, σπάνια πηγαίναμε γιὰ μπάνιο, ἀν καὶ δὲν ἀπεῖχε πολὺ ἀπὸ τὸ σπίτι μας. Ἀργότερα, ἀπ' τὴν ὁδὸ Ὀρέστου μετακομίσαμε στὴν ἀρχὴ τῆς ὁδοῦ Γαμβέττα, δίπλα σὲ μιὰ ἄλλη ρεματιά, πού ἔχει κι αὐτὴ ἐπιχωματωθεῖ. Θυμᾶμαι ὅτι κάτω ἀπ' τὴν κτιστὴ γέφυρα τῆς ὁδοῦ Βασιλίσσης Ὀλγας, πάνω ἀπ' τὸν χεῖμαρρο τῆς κεραμοποιίας Ἀλλατίνη, καταφύγαμε, ὅσοι ἤμασταν περαστικοί, σὲ κάποια ἀεροπορικὴ

ἐπιδρομή. Ἡ πόσο ἀκίνδυνοι καὶ ἴδιοι μὲ μᾶς φάνταζαν χωρὶς στολὴ οἱ Γερμανοὶ φαντᾶροι ποὺ κολυμποῦσαν δίπλα μας στὴ θάλασσα ἢ λιάζονταν στὶς πλωτὲς ξύλινες ἐξέδρες ποὺ εἶχαν τοποθετηθεῖ σὲ διάφορα σημεῖα. Τύχαινε μάλιστα καμιὰ φορὰ κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς νὰ προσπαθεῖ νὰ πιάσει κουβέντα μαζί σου καὶ μὲ μιὰ ξαφνικὴ ὅσο καὶ ἀναπάντεχη οἰκειότητα νὰ βγάξει ἀπ' τὸ πορτοφόλι καὶ νὰ σοῦ δείχνει τὴ φωτογραφία τῶν δικῶν του. Παρ' ὅλα αὐτά, δύσκολα μποροῦσες νὰ διώξεις ἀπ' τὸ μυαλό σου τοὺς στίχους τοῦ Γκιγιὼμ Ἀπολλιναῖρ γιὰ τὸν ληστὴ Σιντερχάννες: «Τρῶνε κι ὅλη ἡ συμμορία τὸ γλεντᾶ / μὲ πορδὲς καὶ μὲ γέλια γευματίζει / καὶ συκινεῖται ἀλλὰ γερμανικὰ / μέχρι νὰ πάει νὰ δολοφονήσει».²

Πηγαινοέρχομαι ὅμως ὑπερβολικὰ μὲ τὴ μνήμη μέσα στὸν χρόνο καὶ πρέπει νὰ ξαναπαιάσω τὰ πράγματα μὲ τὴ σειρά τους. Τὶς Κυριακές, λοιπόν, πηγαίναμε οἰκογενειακῶς

μὲ τὸ βαποράκι στὴ σχεδὸν ὀλότελα ἔρημη, τότε, παραλία τῆς Περαίας, ὅπου στήναμε ἕνα ἀσήκωτο ἀντίσκηνο. Ἄλλες φορές πάλι ὁ πατέρας μου κι ἐγὼ τριγυρίζαμε στὰ γύρω βουνά. Ἔτσι, μιὰ μέρα ἀνεβήκαμε στὴ μεγάλη κορυφὴ τοῦ Χορτιάτη καὶ κατηφορίσαμε ἀπὸ τὶς δύσβατες, πουρναροσκέπαστες πλαγιές του στὸ Σέδες, ὅπου φτάσαμε νύχτα. Πρὶν σκοτεινιάσει, εἶδαμε σ' ἕνα φαράγγι μιὰ ἀλεπού. Τότε ὁ πατέρας μου, ποὺ στὴ γενετικὴ του, στὴ νότια Βοημία, κυνηγοῦσε ἀπὸ μικρὸ παιδί, ἀποφάσισε νὰ ἀσχοληθεῖ ξανά μὲ τὸ κυνήγι. Χρόνια εἶχε νὰ κυνηγήσει. Στὴν Μπρέσια, ὅπου γεννήθηκα, τὸν θυμᾶμαι νὰ πυροβολεῖ μ' ἕνα φλόμπερ τοὺς ἀρουραίους ποὺ ξετρυπῶνανε ἀπτότητες, ἀκόμα καὶ μέρα μεσημέρι, στὸν αὐλόγυρο τοῦ ἀγροκτήματος ὅπου ἦταν ἐγκατεστημένη ἡ καλτσοβιομηχανία τῶν Ντὰλ Μπροῦνο-Μαϊνέττι, στὴν ὁποία δούλευε. Καιρὸς ἦταν, λοιπόν, νὰ ἀποκτήσει καὶ πάλι δίκαννο καὶ νὰ βγάλει τὴ σχετικὴ

ἄδεια. Ἀργότερα φρόντισε νὰ βρεῖ καὶ σκύλο. Μᾶς τὸν ἔδωσε, ἂν θυμᾶμαι καλά, ἓνας Ἴταλὸς ὀνόματι Φισκέττι, ποὺ μοῦ μάθαινε βιολί. Ἔμενε σὲ μιὰ ἀπὸ τίς πολλὲς βίλες μὲ κῆπο ποὺ πλαισίωναν τὴν ὁδὸ 25ης Μαρτίου καὶ κατεδαφίστηκαν ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλη, γιὰ νὰ ἀνεγερθοῦν στὴ θέση τους πολυκατοικίες. Θυμᾶμαι ὅτι τὸ ἡμιυπόγειό της ἦταν γεμάτο τετράδια μὲ νότες. Ὁ ἀδελφός του ἐργαζόταν ὡς κλητήρας στὸ ἰταλικὸ προξενεῖο.

Τὸ ἔλος καὶ ἡ λιμνοθάλασσα τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς ἦταν ἓνας ἐκπληκτικὸς βιότοπος καὶ συγχρόνως μιὰ σπάνια κυνηγετικὴ περιοχὴ. Κυνηγώντας μὲ τὸν πατέρα μου, τὴ διασχίσαμε κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος. Τὸν χειμῶνα συγκέντρωνε χιλιάδες ἀποδημητικὰ πουλιά, κυρίως ἀγριοπαπιες, ποὺ ἔφθαναν πετώντας σὲ σχηματισμὸ καὶ προσθαλασσώνονταν στὸν κόλπο μὲ τὸν ὁποῖο συνόρευε. Ὑπῆρχαν καὶ ἄφθονα μπεκατσίνια, μερικὰ ὀρτύκια, λιγιστὲς πέρδικες, ἐλάχι-

στοι λαγοί, ἀλλὰ καὶ νερόκοτες, καραμπατάκια καὶ ἄλλα νεροπούλια, ποὺ ὑπὸ ὁμαλὲς συνθήκες δὲν τρώγονται, φάνηκαν ὅμως χρήσιμα στὴν πείνα τῆς Κατοχῆς. Δὲν ἦταν πάντα εὐκόλο νὰ κινηθεῖς σὲ αὐτὸ τὸ περιβάλλον, ἂν δὲν ἤξερες τὰ σχετικὰ περάσματα. Σὲ κάποιο σημεῖο μιὰ σιδερόβεργα τοῦ τράμ γεφύρωνε τὸ ποταμάκι. Εἶχε κυρτώσει ἀπὸ τὸ βάρος της καὶ τὸ μεσαῖο τμήμα, ἐκτὸς ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπ' τὸ νερό, ἦταν καὶ γεμάτο γλίτσα. Ἔπρεπε νὰ τὴν περάσεις πολὺ προσεκτικὰ, κόνοντας ἰσορροπία. Ἐγὼ δὲν δυσκολευόμουν καθόλου. Ἐνας Ἑβραῖος συμμαθητῆς μου³ ὅμως, ποὺ τὸν εἶχα πάρει μαζί μου, ὄχι μόνο παραπάτησε καὶ βρέθηκε στὰ ρηχὰ νερά, ἀλλὰ καὶ πέταξε τόσο ἀδέξια τὸ ἓνα του παπούτσι στὴν ἀντικρινὴ ὄχθη, ποὺ αὐτὸ σκάλωσε στὰ κλαδιὰ ἐνὸς δέντρου καὶ ἔμεινε μετέωρο, πάνω ἀπ' τὸ ρέμα. Περιττὸ νὰ πῶ πῶς, ὅταν ξεβρακώθηκε γιὰ νὰ στεγνώσει τὸ παντελόνι του, μαζεύτηκαν σὲ ἄ-

πόσταση γύρω του και τὸν κἀνανε χάζι τὰ χω-
ριατόπαιδα τῆς περιοχῆς. Ἐνας ἄλλος συμ-
μαθητῆς μου πάλι, Ἰταλογερμανὸς αὐτός,⁴
ἔπεσε χειμωνιάτικα μὲ τὴν πλάτη σ' ἕνα χαν-
τάκι γεμάτο νερό, γιατί, προσπαθώντας νὰ
τὸ πηδήξει μὲ τὰ πόδια προτεταμένα και τὸ
κορμί ριγμένο πρὸς τὰ πίσω, ὅπως στὸν στί-
βο, πιάστηκε ἀσυλλόγιστα ἀπὸ ἕναν θάμνο
τῆς ἀντικρινῆς ὄχθης, ποὺ ὅμως ξεριζώθηκε.
Ἀναγκαστήκαμε μὲ τὸν πατέρα μου νὰ τὸν
πᾶμε στὸ σπίτι μας και νὰ τοῦ σιδερώσουμε
τὰ ροῦχα γιὰ νὰ μὴν τὸν μαλώσουν οἱ δικοί
του. Μὲ αὐτὰ και κάτι ἄλλα διαδόθηκε ὅτι
ὅποιος πάει ἐκδρομῆ μὲ τὸν Κάρολο βρίσκει
τὸν μπελά του. Δὲν ἔφταιγα ὅμως ἐγώ, ἔ-
φταιγαν ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν ἦταν ἐξοικειωμένοι
μὲ τὴ φύση. Ἐμεῖς, ἀλλὰ και ἄλλοι, κυνηγοὶ
κυρίως ἢ βοσκοί, κινούμασταν μὲ ἄνεση στὸ
ἔλος, ποὺ δὲν ἦταν ἰδιαίτερα ἐπικίνδυνο. Ἀ-
ραιὰ και ποὺ κάποιο τσομπανόσκυλο σὲ ἀ-
κολουθοῦσε ἐπίμονα γιὰ νὰ σοῦ ἀρπάξει τὸ

θήραμα ποὺ θὰ σκότωνες. Ἐτυχε κάποτε νὰ
βρεθῶ ἀντιμέτωπος μ' ἕνα τέτοιο σκυλί, ποὺ
μὲ περιτριγύριζε ἀπειλητικά, ἐνῶ τὸ κρα-
τοῦσα σὲ ἀπόσταση μὲ τὸν ὑποκόπανο, περι-
μένοντας νὰ βαρεθεῖ και νὰ φύγει. Ἄν πάλι
κάποιο πουλί ποὺ εἶχες πετύχει ἔπεφτε στὴ
λιμνοθάλασσα, δὲν μποροῦσες νὰ τὸ βρεῖς ἢ
νὰ τὸ ἀνασύρεις χωρὶς κυνηγετικὸ σκύλο.
Πατώντας προσεκτικὰ στὶς ρίζες ἀπ' τὶς πα-
ρόχθιες καλαμιές, ποὺ σχηματίζαν ἕνα σχε-
δὸν ἀδιαπέραστο πλέγμα ἀκόμα και μέσα
στὸ νερό, δὲν μποροῦσες νὰ προχωρήσεις πα-
ρὰ μόνο μέχρι ἕνα ὀρισμένο σημεῖο. Ἐπειτα
βούλιαζες. Δὲν ὑπῆρχε βέβαια λόγος νὰ τὸ
διακινδυνεύσεις, ἐκτὸς κι ἂν ἦσουν πέρα γιὰ
πέρα ἀπερίσκεπτος.

Ὁ πατέρας μου δὲν εἶχε στρατευθεῖ ἐξαι-
τίας μιᾶς μικρῆς ἐκ γενετῆς δυσπλασίας τοῦ
ᾧμου, ποὺ εἶχε κἀνει τὸ δεξί του μπράτσο
ἀνεπαίσθητα πιὸ κοντό. Κανονικὰ θὰ εἶχε
ὑπηρετήσσει στὸν αὐστρουγγρικὸ στρατό.

Είχε γεννηθεῖ τὸ 1890. Ἦταν ὅμως, παρ' ὅλα αὐτά, ἄριστος κυνηγὸς καὶ σκοπευτής. Ἀπλῶς πριόνιζε ἑλαφρὰ τὸν ὑποκόπανο τοῦ κυνηγετικοῦ του ὄπλου γιὰ νὰ τὸ χειρίζεται πιὸ ἄνετα. Δὲν μ' ἔπαιρνε πάντα πρόθυμα μαζί του τὶς Κυριακές, γιὰτι ἐπρεπε νὰ διαβάζω τὰ μαθήματά μου, πὸν ἦταν ἄρκετὰ στὸ Ἰταλικὸ Σχολεῖο, ὅπου φοιτοῦσα. Ἐπέμενα νὰ τὸν ἀκολουθῶ ὄχι τόσο πολὺ γιὰ τὸ κυνήγι, ὅσο γιὰ τὴν περιπλάνηση. Τὸ κυνήγι ἀπαιτεῖ αὐτοσυγκέντρωση, κι ἐγὼ προτιμοῦσα νὰ χαζεύω. Καὶ τὸ νὰ πετύχεις ἓνα ἀπὸ τὰ ἀμέτρητα μπεκατσίνια τοῦ ἔλους ἦταν ἀκριβῶς ζήτημα αὐτοσυγκέντρωσης, ἐτοιμότητος καὶ ἀνταντακλαστικῶν. Ἀπὸ τὴ στιγμή πὸν τὸ λασποδίαιτο αὐτὸ πτηνὸ θὰ σηκωθεῖ, γιὰτι κινδυνεύει πιά νὰ τὸ πατήσεις, μέχρι πὸν νὰ χαθεῖ, μ' ἓνα τελευταῖο ζιγκ ζάγκ καὶ μερικὲς κοροϊδευτικὲς τσιρίδες, στὸν ὀρίζοντα, μεσολαβεῖ τόσο λίγος χρόνος, πὸν δὲν προλαβαίνεις νὰ σκοπεύσεις. Πρέπει νὰ πυροβολήσεις

στὰ τυφλὰ πρὸς τὴ σωστὴ κατεύθυνση. Καὶ πυροβολώντας στὰ τυφλά, ὁ πατέρας μου σπάνια ἀστοχοῦσε. Ἔτσι, χωρὶς νὰ ἀπομακρυνόμαστε πολὺ ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ὅπως ἄλλοι κυνηγοὶ πὸν διέθεταν μεταφορικὸ μέσο, γυρίζαμε στὸ σπίτι μὲ ἄρκετὸ κυνήγι κρεμασμένο στὸ σακίδιο. Ἐξάλλου, ὅταν μέχρι τὸ μεσημέρι δὲν εἴχαμε καταφέρει τίποτα, ὁ πατέρας μου ἔλεγε μὲ παράπονο: «Θὰ γυρίσουμε στὸ σπίτι μὲ ἄδεια χέρια». Αὐτὸ ὅμως δὲν ἔγινε ποτέ.

Στὴ Γεωργικὴ Σχολὴ πηγαίναμε μὲ λεωφορεῖο πὸν ξεκινοῦσε ἀπὸ τὴ Βίλα Ἀλλατίνη. Θυμᾶμαι ἓνα, ἰδιαιτέρα γραφικὸ, μὲ πτυσσόμενη πάνινη στέγη. Ὁ ὁδηγὸς δὲν ἔφευγε ἂν δὲν εἴχε ἄρκετοὺς ἐπιβάτες. Ὅταν ὅμως ἡ ἀναμονὴ παρατείνονταν ὑπερβολικά, ὁ πατέρας μου, πὸν εἴχε τότε μιὰ σχετικὴ οικονομικὴ ἄνεση, προθυμοποιοῦνταν νὰ καταβάλει τὸ συνολικὸ ἀντίτιμο τῆς διαδρομῆς καὶ νὰ εἰσπράξει μετὰ ἓνα μέρος του καθ' ὁδὸν ἀπὸ πι-

θανούς ύποψήφιους ἐπιβάτες. Τὸ βράδυ τοῦ Σαββάτου γεμίσαμε τὰ φυσιγγία, καθαρίζαμε τὸ ὄπλο, ἓνα δίκαννο δεκαεξάρι, καὶ ἀλείφαμε μὲ ὦμὸ χοιρινὸ λίπος τὶς μπότες μας, γιὰ νὰ τὶς ἀδιαβροχοποιήσουμε. Ὁ πατέρας εἶχε φροντίσει νὰ παραγγεῖλει καὶ γιὰ μένα ἓνα ζευγάρι δερμάτινες, μὲ κορδόνια, λίγο πιὸ κοντὲς ἀπ' τὶς δικές του. Ἐπιστρέφοντας τὸ ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς ἀπ' τὸ κυνήγι, σταματούσαμε γιὰ λίγο στὴν ταβέρνα τοῦ Θρασύβουλου, περίπου μισὸ χιλιόμετρο μετὰ τὴ διακλάδωση τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς. Ἦταν ἓνα εὐχάριστο διάλειμμα, ἰδίως τὸ καταχείμωνο, ποὺ τὸ χέρι πάγωνε ἀπ' τὴν ἐπαφή μὲ τὶς κάννες, οἱ μπότες γίνονταν ἀσήκωτες ἀπ' τὶς λάσπες τῶν ὀργωμένων χωραφιῶν, ἐβρεχε, χιόνιζε ἢ σὲ περόνιαζε τὸ κρύο.

Κάποτε οἱ χωρικοὶ τῆς περιοχῆς φράζανε σ' ἓνα σημεῖο τὸ ποτάμι καὶ ἀπ' τὴν κοίτη, ποὺ ἀπόμεινε χωρὶς νερό, μάζεψαν ἄφθονα ψάρια. Ἐντόπισα καὶ ἐγὼ στὴ λάσπη ἓνα χέλι, ἀλλὰ

δὲν μπόρεσα νὰ τὸ πιάσω παρὰ μόνο ὅταν τὸ κάρφωσα στὸ κεφάλι μὲ τὸν σουγιά.

Ἦρθε ἡ Κατοχὴ καὶ παραδώσαμε καὶ ἐμεῖς τὸ κυνηγετικὸ μας ὄπλο. Ὁ πατέρας μου ὡστόσο μπόρεσε νὰ τὸ ξαναπάρει — ὄχι ἀκριβῶς τὸ δικό του, ἀλλὰ τὸ δωδεκάρι κάποιου ἄλλου— ἀπ' τὴν ἀποθήκη ὅπου ἦταν στοιβαγμένα, χάρις στὶς ἐνέργειες ἐνὸς Γερμανοῦ συναδέλφου του, τοῦ Βίνκλερ, ποὺ ἐργαζόταν καὶ αὐτὸς ὡς μηχανικὸς στὴν καλτσοβιομηχανία τῶν ἀδελφῶν Μοδιάνο, στὸ νεότερο ὅμως τμήμα της, ὅπου πλέκονταν κατὰ δωδεκάδες σὲ νέου τύπου μηχανήματα γυναικειῆς κάλτσες μὲ ραφή. Τὰ ἐπερχόμενα γεράματα, μαζί μὲ τὴν ἔλλειψη τροφίμων, εἶχαν ξυπνήσει στὴν ψυχὴ τοῦ Βίνκλερ, ποὺ ἐλάχιστες φορὲς μᾶς εἶχε ἐπισκεφθεῖ μὲ τὴν πανέμορφη γυναίκα του, στὴ μονοκατοικία μὲ κῆπο ποὺ νοικιάζαμε στὴν ὁδὸ Τζαβέλλα, τὸ ἐνστικτο τοῦ κυνηγοῦ. Ἦταν ὅμως πέρα γιὰ πέρα ἄπειρος καὶ τοῦ χρειαζόταν δάσκαλος καὶ συ-

νοδός. Σὲ ποιόν ἄλλον νὰ ἀποταθεῖ, ἂν ὄχι στὸν πατέρα μου; Μπορεῖ βέβαια ἡ ἡλικία καὶ οἱ κατοχικὲς στερήσεις νὰ εἶχαν ἀρχίσει νὰ τὸν καταβάλλουν, ἀλλὰ τὸ κυνήγι ἐξακολουθοῦσε νὰ τὸν ἐλκύει ὅπως παλιά, χῶρια πὺ μᾶς ἔδινε τώρα τὴν εὐκαιρία νὰ φᾶμε λίγο κρέας, πὺ ἀπὸ καιρὸ εἶχε ἐξαφανιστεῖ ἀπ' τὸ τραπέζι μας. Ἀπὸ ἀνάγκη μαγειρεύαμε πότε πότε καμιὰ χελώνα, ἀντάξιο ὑποκατάστατο τῆς κότας. Αὐτὲς οἱ συναδελφικὲς ἐξορμήσεις λοιπόν, παρὰ τὴν κόπωση πὺ συνεπάγονταν γιὰ τὸν πατέρα μου, στάθηκαν σωτήριες, γιὰτὶ μετριάσανε κάπως τὴν κατοχικὴ μας πείνα, ὅσο κι ἂν ὁ Βίνκλερ στὴ μοιρασιὰ διάλεγε πάντα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὰ καλύτερα κομμάτια. Στὸ μεταξύ, βέβαια, ἐγὼ εἶχα διανύσει χιλιόμετρα καὶ χιλιόμετρα κουβαλώντας στοὺς ὤμους σακιά γεμάτα σιτάρι. Κι ὅταν μιὰ μέρα κάλυψα δυὸ φορές, πεζοπορώντας, τὴν ἀπόσταση τῶν ἑντεκα ἢ δώδεκα χιλιομέτρων μέχρι τὴν ταβέρνα τοῦ Θρασύ-

βουλου γιὰ μιὰ παραγγελία κι ἐκεῖνος μὲ φίλεψε ρεβίθια μὲ γουρουνόπετσα, εἶπα χαλάλι τὸ περπάτημα. Καὶ οὔτε μπόρεσα ποτὲ νὰ ξεχάσω τὴ γεύση ἐκείνων τῶν ρεβιθιῶν.

Κάποτε ὁ πόλεμος τελείωσε. Ἄλλὰ πρὶν ἀκόμα τελειώσει, ὁ πατέρας μου εἶχε ἀρχίσει νὰ ἀρρωσταίνει. Σχεδὸν δὲν μποροῦσε πιά νὰ δουλέψει καὶ φυσικὰ οὔτε νὰ κυνηγήσει. Τὸ προσωπικὸ τοῦ ἐργοστασίου τῶν ἀδελφῶν Μοδιάνο, πὺ ἀποτελοῦνταν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ Ἑβραιοποῦλες ἐργάτριες καὶ μερικοὺς Ἑβραίους διοικητικοὺς ὑπαλλήλους, πὺ ἦταν καὶ οἰκογενειακοὶ μας φίλοι, εἶχε χαθεῖ στὰ ναζιστικὰ στρατόπεδα θανάτου ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἀδελφούς ιδιοκτῆτες. Ἄδικα τοὺς εἶχε προειδοποιήσει ὁ πατέρας μου νὰ μὴν ἐμπιστεύονται τοὺς Γερμανούς. Σὰν νὰ μὴν ἔφταναν ὅλα αὐτά, ὁ βάλτος καὶ ἡ λιμνοθάλασσα τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς, ὅπου εἶχα καιρὸ νὰ πάω, εἶχαν ἐξαφανιστεῖ. Τὰ εἶχαν ἀποξηράνει. Ἐνα ἀντλιοστάσιο, σὲ ἐπιλεγ-

μένο σημείο, διοχέτευε τώρα τὰ νερά που εἶχαν απομείνει, κόκκινα ἀπὸ τὴν ἀλμυρή-
θρα, στὴ θάλασσα. Τὸ φύλαγε ἕνας γέρος, μὲ
ἐπιλήψιμο κατοχικὸ παρελθόν, ὅπως παρα-
δεχόταν καὶ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ μετανιωμένος κι
ἔξυπνος, πού τὰ βράδια, ἀδιαφορώντας γιὰ
τις ὑποχρεώσεις του, πήγαινε γιὰ γιὰ νὰ
κοιμηθεῖ, γιὰ περισσότερη ἄνεση, στὸ σπίτι
του, στὴν Καλαμαριά. Καθὼς σὲ ἐκεῖνο τὸ
σημεῖο ἐκβάλλει, ἀκόμα καὶ σήμερα, ἕνα πο-
ταμάκι πού τὰ νερά του ἔρχονται ἀπ' τὴν πε-
ριοχὴ τοῦ Σέδες, ἔπιανε κεφαλόπουλα, στή-
νοντας στὶς ἐκβολές ἕνα μικρὸ κάθετο δίχτυ
καὶ δίπλα του ἕνα ὀριζόντιο. Τὰ ψάρια πού
πάσχιζαν νὰ μποῦν στὸ ρυάκι πηδοῦσαν τὸ
κάθετο δίχτυ καὶ παγιδεύονταν στὸ ὀριζόν-
τιο. Σὲ κάποια ἀπόσταση, στὴν ὀλότελα ἔρη-
μη ἀκρογιαλιά, ὑπῆρχε μιὰ ψαράδικη καλύ-
βα. Ἐκεῖ ἔμενε ἕνας ψαράς, ἀπὸ τὴν Ἐπανο-
μῆ, ἂν θυμᾶμαι καλά, μαζὶ μὲ τὴν οἰκογένειά
του καὶ τὸν συνέταιρό του. Λεγόταν Δημή-

τρης Ἀγρίμης. Καὶ σ' ἕνα ἄλλο σημείο, δίπλα
στὶς τσιμεντένιες κολόνες ἑνὸς κτίσματος
πού δὲν ὀλοκληρώθηκε ποτέ, ἕνα πρόχειρο
καφενεδάκι πού τὸ εἶχε ἕνας Καπουτζιδια-
νός, πρώην τσαγκάρης, ὁ Χρῆστος Κυρλα-
γκίτσης. Τὸ δούλευε μὲ τὴ γυναίκα του Γιαν-
νούλα κι ἕναν βοθητό, πού πιθανὸν νὰ λεγότα-
νε Καμπούρης.

Ἦστερα ἀπὸ μία ἢ δύο ἐπισκέψεις ἀποφά-
σισα νὰ στήσω στὴν περιοχὴ ἕνα πρόχειρο
ἀντίσκηνο μὲ σεντόνια, πού τὰ συνέρραψα μὲ
βοῦρλα, γιὰ νὰ περάσω ἀνέξοδα τὸ καλοκαί-
ρι, καθὼς δὲν ὑπῆρχαν χρήματα. Ἐτρωγα
ντομάτες ἀπ' τὸν μπαξέ ἑνὸς Κεφαλλονίτη,
πού μοῦ εἶχε δώσει τὸ ἐλεύθερο, ἔβγαζα σω-
λῆνες μὲ τὴ σωληνόβεργα, ἀγόραζα ψωμί,
τυρὶ καὶ οὔζο ἀπ' τὸ καφενεδάκι, προμηθευ-
όμουνα κονσέρβες, κυρίως γάλα καὶ ψαρικά,
ἀπὸ ἕνα περίπτερο τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς,
μαγεῖρενα μὲ ξύλα πού τὰ εἶχε ξεβράσει τὸ
κύμα, καθάριζα τοὺς μαυρισμένους τετζερέ-

δες με φύλλα συκιάς, και φυσικά χαιρόμouνα τή μοναξιά και τή θάλασσα. Τίς σωλήνες τίς ἔβραζα ψιλοκομμένες για να φεύγει εύκολότερα ἢ ἄμμος, δίχως τὸ κέλυφος και δίχως ρύζι, και οἱ Καπουτζιδιανοὶ με κορόιδευαν: «Ὁ Κάρολος ἔφκιασε πατσά». Ὅταν ἔβρεχε, τὰ μουσκεμένα σεντόνια ἀδιαβροχοποιοῦνταν· ὅταν φυσοῦσε βαρδάρης, ἔριχνα τὸ ἀντίσκηνο καταγῆς, για να μὴν παρασυρθεῖ, και κούρνιαζα πίσω ἀπ' τὸ μισογκρεμισμένο τοιχάκι τοῦ καφενεῖου· με μέτριο ἄνεμο ἐνίσχυα τὰ πάνινα τοιχώματα με μιὰ ἀναποδογυρισμένη καρέκλα· ὅταν ἔκανε κρύο, κοιμόμουνα με τὸ παλτό. Στίς ἐλώδεις περιοχές τὸ κλίμα εἶναι βαρὺ. Γι' αὐτὸ πρέπει να τρῶς καλά, ὅπως ἔλεγαν οἱ Καπουτζιδιανοί, πού δὲν εἶχαν ἀκόμα προβιβαστεῖ σὲ Πυλαιῶτες — ἦταν συντηρητικοὶ στίς ἀντιλήψεις τους και μερικὰ πράγματα πού ἔκανα τοὺς ξένιζαν ἢ τὰ ἔβρισκαν ἀστεῖα. Ἐνα ἀγοράκι πού ἐρχόταν κάθε Σαββατοκύριακο με τοὺς γονεῖς του

εἶχε ὀνομάσει αὐτὴν τὴν ἀπόμερη γωνιά, πού ὁμως δὲν ἀπεῖχε πολὺ ἀπ' τὸν δημόσιο δρόμο, «καράκοβα πλάζ». Κατέβαινε πάντα ἀπ' τὸ αὐτοκίνητο χοροπηδώντας ἀπ' τὴ χαρά του και τραγουδώντας ἕνα ρυθμικὸ λατινοαμερικάνικο τραγούδι τῆς μόδας. Αὐτοὶ βέβαια, ἀφοῦ ἔστηναν ἕνα πρόχειρο κατάλυμα για τὴ νύχτα, ψήνανε στὴ σχάρα ἄφθονα κρεατικά ἢ ψάρια, καθὼς για τὸν Νεοέλληνα ἐκδρομὴ σημαίνει κυρίως φαγοπότι, εἰ δυνατόν κοντὰ σὲ μιὰ πηγὴ με χωνευτικὸ νερό. Ἐγώ, ἀντίθετα, δὲν νοιαζόμουνα για τὸ φαγητό. Με γοῆτευε ἡ ἔρημιὰ και ἡ ἡσυχία τοῦ τοπίου. Γύρω μου ὑπῆρχαν ἐλάχιστες λεῦκες, ἀκακίες, συκιές και λυγαριές και προπαντὸς ἄφθονα βοῦρλα. Ἀπὸ ἕνα σημεῖο και πέρα, ὕστερα ἀπὸ μιὰ κάπως ἀπότομη καμπύλη, ἐκτεινόταν χωρὶς ἴχνος βλάστησης και ἀνθρώπινης παρουσίας ὁ κόλπος μέχρι τὸ ἀεροδρόμιο. Αὐτὴ ἡ μοναξιά, πού σ' ἔκανε κατὰ κάποιον τρόπο κυρίαρχο στὴ γῆ τοῦ κανενός, βοηθοῦσε στὴν περι-

συλλογή και μου ἔδινε ἓνα αἶσθημα εὐφορίας.

Στὴν ἀπομόνωσή μου αὐτὴ εἶχα ὡστόσο, πράγμα πού μου φαίνεται κάπως περίεργο σήμερα, ὅταν τὸ ἀναλογίζομαι, ἀρκετὲς ἐπισκέψεις. Καταρχήν, πότε πότε ἔρχονταν οἱ γονεῖς μου, μὲ τοὺς ὁποίους μοιραζόμουνα τὶς ἐλάχιστες προμήθειες πού εἶχα. Δὲν μου ἦταν πάντα εὐκόλο νὰ τὶς ἀνανεώνω. Στὴν ἔρημιὰ κι ἓνα κρεμμύδι πού τὸ βρῆκες πεταμένο στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου εἶναι δῶρο Θεοῦ.

Τὸ βράδυ ἐρχόταν καμιὰ φορὰ ἔφιππη και λίγο ἀγέρωχη ἀπ' τὸ ἀγρόκτημα τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπου διέμενε, ἡ Ζωὴ Καρέλλη. Ἴσως νὰ διακατεχόταν ἀπὸ κάποια ρομαντικὴ διάθεση πού δὲν τὴ συμμεριζόμουνα. Ὁ συντάειρος τοῦ Ἀγρίμη, ὁ Ντόγκας, ἓνας γέρος ψαράς, συνήθως πιωμένος ἐκείνη τὴν ὥρα, ἐντυπωσιαζόταν ἀπ' τὴν παρουσία της και τὴν καλοῦσε φορτικὰ νὰ ξεπεζέψει γιὰ νὰ πιοῦν ἓνα ποτηράκι. Γιὰ νὰ τὸν ξεφορτωθεῖ, ἡ ἔφιππος ποιήτρια ἀναγκαζόταν νὰ ἐπι-

στρατεύσει ὅλη τὴν ἀκαταδεξιὰ της. Ὑπῆρχε ἐξἄλλου πάντα κάτι τὸ ἀγκαθερὸ στὸ παρουσιαστικὸ της, ὅπως και σὲ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς στίχους της, πού σὲ ἔκανε ἐπιφυλακτικὸ στὸ πλησίασμα. Πέρασε ἐπίσης κι ἔμεινε γιὰ λίγες μέρες μαζί μου ὁ Τριαντάφυλλος Πίττας, πού σκιαγραφεῖται ἀπ' τὸν Ντίνο Χριστιανόπουλο στὸ διήγημα «Ὁ κ. Γαρύφαλλος»⁵ ἰδιάζουσα προσωπικότητα προοδευτικοῦ διανοομένου, μὲ σπάνια χαρίσματα, εὐφράδεια και κριτικὸ μυαλό, ἀλλὰ και σοβαρὰ ἐλαττώματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ χειρότερο ἦταν οἱ ἀδίστακτες μεταστροφὲς τῆς συμπεριφορᾶς του, πού ὀφείλονταν στὴ νευρωτικὴ ἰδιοσυγκρασία του. Πιὸ ὀδυνηρὰ ἀπ' ὅλους τὶς ἔνιωσε ὁ Κίμων Φράιερ. Ὁ Πίττας μπορούσε, ἂν ἀποφάσιζε νὰ δουλέψει, νὰ γίνεῖ ἓνας καλὸς κριτικὸς λογοτεχνίας. Θέλησε ὅμως νὰ γίνεῖ συγγραφέας και ἀπέτυχε. Χάρις στὸν γάμο μου μὲ τὴν ξαδέλφη του Κορίννα θὰ γινόμουν ἀργότερα και ἐξ ἀγχιστείας συγγενῆς του.

Κάποια μέρα ήρθε και με βρήκε και ο παιδικός μου φίλος και συμμαθητής Ίζο Ταζάρτες. Στην Κατοχή όλη η οικογένεια Ταζάρτες είχε κατορθώσει να διαφύγει στην Αθήνα, όπου, κατά σύσταση του Πεντζίκη, την είχε βοηθήσει με κίνδυνο της ζωής του ο Στρατής Δούκας. Μετά ο Ίζο κατάφερε να φτάσει μέσω Τουρκίας στη Νότιο Αφρική. Εκεί εκπαιδεύτηκε ως bomb-aimer navigator στην Αγγλική Σχολή Αεροπορίας, χωρίς να προλάβει να πάρει μέρος στις πολεμικές επιχειρήσεις. Ήρθε και η φίλη μου Αμαλία Πατσούμη. Παρά το αύγουστιάτικο λιοπύρι, με άφησε στα κρύα του λουτρού. Πολλά χρόνια αργότερα, παντρεμένη πιά και έγκρατεστημένη στο Λονδίνο, θα έγραφε συναρπαστικά αυτοβιογραφικά αφηγήματα, που δυστυχώς δεν προσέχτηκαν όσο θα έπρεπε. Αναφέρω ένδεικτικά την Υπόθεση αποπλάνησης, που διαβάζεται άπνευστί. Η άμαζόνα συμμαθήτριά μου Μάριον Γιέννου, προγονή του Έλβετου

προξένου Θεσσαλονίκης, μάταια προσπάθησε, όταν ήρθε, να ταίσει με καρπουζόφλουδες έναν γάιδαρο, που προφανώς τις είχε βαρεθεί. Στην Κατοχή είχε καταφύγει στην πατρίδα της, την Έλβετία, όπου, αρχικά για ψυχολογικούς λόγους, είχε σπουδάσει κλασικό χορό, πλουτίζοντας κι έμένα με πολύτιμες γνώσεις. Μαζί με τον Σβορώνο σχεδιάσαμε τα κοστούμια για ένα ρεσιτάλ χορού που έδωσε στο κινηματοθέατρο «Παλλάς» με συνοδεία πιάνου από τον Τζώρτζ Σλόμπομ. Μια μαθήτριά μου από την Κορησό, που λεγόταν Στάσα, αλλά δεν θυμάμαι ακριβώς το συνηθισμένο άλλοστε επώνυμό της, σκαρφίζοταν κάθε φορά ποικίλους τρόπους για να με προκαλέσει: ή θα της λύνονταν ο στηθόδεσμος απ' το μαγιό και γυρίζοντάς μου την πλάτη θα με παρακαλούσε να της τον δέσω, ή, όπως συνέβη μια άλλη φορά, θα μου έδειχνε μια σειρά αποκαλυπτικές φωτογραφίες της. Στο τέλος, ίσως έπειδή είχε άπελπιστεί,

νομίζοντας ἀφελῶς πὼς δὲν καταλαβαίνω, μοῦ ἔδωσε, παρακολουθώντας προσεκτικὰ τὴν ἀντίδρασή μου, ἕνα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ διπλωμένα χαρτονάκια πού, ὅταν τὰ ἀνοίξεις, ξεπετιέται ἀπὸ μέσα μιὰ μικροσκοπικὴ χάρτινη τσουτσού. Ὡστόσο, ἕνας ἀνομολόγητος φόβος μήπως «μπλεχτῶ» ματαίωνε κάθε προθυμία μου γιὰ ἀνταπόκριση. Ὁ φίλος λογοτέχνης Γιώργος Ἰωάννου, πού περίμενα ὅτι θὰ χαρεῖ ὅταν τὸν κάλεσα, μοῦ ὁμολόγησε, φεύγοντας, ὅτι μιὰ βδομάδα σὲ αὐτὴ τὴν ἐρημιὰ θὰ ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ τὸν τρελάνει. Καί, τέλος, ὁ Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης βρῆκε μὲ τὴν ἐπίσκεψη πού μοῦ ἔκανε τὴν εὐκαιρία νὰ ἀπαθανατίσει τὴ θεά πού ἀπολάμβανα, τοῦ Ἄρσακλῆ καὶ τοῦ Χορτιάτη, σὲ μιὰ τέμπερα μὲ τίτλο *Κοντινὲς πλαγιὲς καὶ κορφὲς ἀπόμακρες*, χωρὶς νὰ παραλείψει τὸ πρόχειρο ἡλιακὸ ρολοὶ πού εἶχα ζωγραφίσει σὲ μιὰ μπετονένια κολόνα. Φωτογράφισα μερικὸς ἀπὸ τοὺς ἐπισκέπτες καὶ τὸν ἑαυτὸ μου μαζί,

μὲ μιὰ φωτογραφικὴ μηχανὴ «Τσαίς» τῶν 6,5×11 ἑκατοστῶν, δῶρο τοῦ πατέρα μου.

Ὁ φυσιολάτρης δὲν πλήττει στὴν ὑπαιθρο, ἀκόμα κι ὅταν ὅλη τὴν ἡμέρα δὲν συμβαίνει τίποτα τὸ ἀξιόλογο. Ἡ ἀνατολή, τὸ μεσουράνημα καὶ ἡ δύση τοῦ ἡλίου εἶναι ἀπὸ μόνα τους ἕνα τόσο μεγαλειῶδες καὶ συναρπαστικὸ θέαμα, πού δὲν ὑπάρχει ὁμοίό του. Ἡ ἀλλαγὴ τῆς πνοῆς τοῦ ἀνέμου, τὸ συννέφιασμα ἢ τὸ ξαστέρωμα, γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρω σημαντικότερα μετεωρολογικὰ φαινόμενα, ὅπως ἡ βροχὴ, ἀποτελοῦν ἀξιόλογα γεγονότα, πού περνοῦν σχεδὸν ἀπαρατήρητα στὴν πόλη. Ἀπὸ τὸν ἀπέραντο οὐράνιο θόλο μόνο μικρὰ τμήματα διακρίνονται ἀνάμεσα στὶς πολυκατοικίες. Στους ψαράδες, βέβαια, δὲν ἔμεινε χρόνος νὰ τὰ ἀπολαύσουν ὅλα αὐτά, καθὼς εἶχαν ἕνα αὐστηρὸ πρόγραμμα ἐργασίας. «Πρέπει νὰ βιαστοῦμε γιὰ νὰ μὴ μᾶς πλακώσει ἡ δουλειά», τοὺς ἄκουγα καμιά φορὰ νὰ λένε. Παρακολουθώντας τους καθημε-

ρινά, αντιλαμβανόμενοι ότι τὸ κάθε ψάρι ποὺ πουλοῦσαν ἦταν ἓνα κομμάτι τῆς ζωῆς τους. Ὅταν θέλησα νὰ τοὺς φωτογραφίσω, ἔβαλαν τὰ καλά τους καὶ συγύρισαν τὴν πρόσοψη τῆς καλύβας. Ὅταν τοὺς εἶπα ὅτι θὰ φτιάξω γιὰ τὸ μικρότερο παιδί τοῦ Ἀγρίμη, ἓνα ἀγοράκι περίπου τεσσάρων χρόνων, ἓνα καραβάκι μὲ πανὶ καὶ ξύλινη καρίνα ἀπὸ ἓνα ἄδειο κουτί κονσέρβας, τὸ περίμεναν ἀνυπόμονα. Πολὺ λυπήθηκα ἀργότερα, ὅταν ἔμαθα ὅτι τὸ κορίτσι τους, ποὺ ἦταν μεγαλύτερο σὲ ἡλικία, παρασύρθηκε καὶ σκοτώθηκε ἀπὸ διερχόμενο αὐτοκίνητο, τὴ στιγμή ποὺ κατέβαινε ἀπὸ τὸ λεωφορεῖο.

Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο τοῦ κόλπου ὑπάρχουν στὴ θάλασσα ὑπολείμματα τειχῶν, γιὰ τὰ ὁποῖα ἄκουσα νὰ λέγονται διάφορα, ἰδίως ἀπὸ τὸν Ἀγρίμη. Σύμφωνα μὲ τὴ μελέτη *Ἡ ἀρχαία Θέρμη καὶ ἡ Ἰδρυση τῆς Θεσσαλονίκης* τοῦ Ντίνου Χριστιανόπουλου,⁶ πρόκειται γιὰ τμῆμα ἑνὸς ὑποθαλάσσιου τείχους μήκους

17,5 χιλιομέτρων, ποὺ ξεκινοῦσε ἀπὸ τὸ τελωνεῖο τοῦ λιμανιοῦ καὶ κατέληγε στὸν οἰκισμό τῆς Ἁγίας Τριάδας. Χτίστηκε περίπου τὸ 600 π.Χ. γιὰ νὰ προστατέψει μιὰ μεγάλη καὶ ἀκμάζουσα πόλη ἀπὸ ἐπιδρομὲς ἐχθρικών πλοίων. Ὅποιος δὲν γνωρίζει τὴν ὑπαρξὴ αὐτῶν τῶν ὑπολειμμάτων μπορεῖ νὰ παραπατήσει καὶ νὰ βρεθεῖ ξαφνικὰ στὸ κενό, καί, ἂν δὲν ξέρει κολύμπι, νὰ πνιγεῖ. Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη σ' ἓναν ἄγνωστό μας λουόμενο. Γιὰ νὰ τὸν σώσουν, οἱ ψαράδες ἀναγκάστηκαν νὰ πετάξουν ἀπὸ τὴ βάρκα τους στὴ θάλασσα τὰ δίχτυα ποὺ καθάριζαν ἀπ' τὸ πρῶι. Ἡ ἀναστάτωση ποὺ τοὺς προκάλεσε τὸ ἀναπάντεχο συμβάν τοὺς ἔκανε νὰ ἀναθεματίζουν τὸν ἄτυχο ὅσο καὶ ἀπερίσκεπτο παθόντα.

Στὸ καφενεδάκι ἔρχονταν καμιά φορὰ καὶ δύο κοριτσάκια ἀπὸ τὴν Καπουτζίδα, τὴ σημερινὴ Πυλαία. Ἦταν οἱ δύο ἀπὸ τρεῖς κόρες τοῦ ἰδιοκτήτη. Τὸ ἓνα, ποὺ λεγόταν, ἂν θυμᾶμαι καλά, Ἀνδρονίκη, ἦταν μελαχρινὸ

καὶ αὐθόρμητο, ἐνῶ τὸ ἄλλο, ἡ Σύρμω, ξανθὸ, συγκρατημένο καὶ κάπως περήφανο. Κάναμε παρέα. Ἔμαθα ἀπὸ μιὰ φοιτήτριά μου, τῆ Μαρία Καραμπίνη, ὅτι σήμερα ἡ Σύρμω εἶναι διακεκριμένη γιατρὸς καρδιολόγος κι ἐργάζεται στὴν κλινικὴ «Ἡ Παναγία». Τὴν ἀναζήτησα καὶ τελικὰ συναντηθήκαμε μετὰ ἀπὸ μισὸ καὶ πλέον αἰῶνα.

Δὲν θὰ ξεχάσω ἐπίσης ἕναν χωρικὸ ποῦ ἔφθασε μιὰ μέρα σὲ κακὴ ψυχολογικὴ κατάσταση στὸ καφενεῖο, ἐπειδὴ τὸν εἶχε ἐγκαταλείψει ἡ γυναίκα του. Παραπονιόταν, ἀναστέναζε καὶ κυλιόταν κυριολεκτικὰ στὸ χορτάρει, σὰν πληγωμένο ζῶο. Ἔλεγε ὅτι ἔφταιγε, βέβαια, κι αὐτός, γιατί τὴν ἔδερνε πότε πότε. Τὴν ἀγαποῦσε ὅμως καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ζήσει χωρὶς αὐτήν. Ἀναρωτιόταν ποῦ νὰ εἶχε πάει, ἂν μποροῦσε νὰ τὴ βρεῖ ἢ ἂν θὰ ξαναγύριζε ποτὲ κοντά του. Ἦταν πραγματικὰ ἀξιόλυπτος.

Ὅταν νύχτωνε, ἄκουγα καμιὰ φορὰ τὸ

ἀπόμακρο κλαψιάρικο σκούξιμο ἑνὸς τσακαλιοῦ. Εἶχαμε συναντήσει ἕνα κάποτε μὲ τὸν πατέρα μου, στὴν ἴδια περιοχὴ, πρὶν ὁ ἥλιος διαλύσει τὴν πρωινὴ καταχνιά, κι ἐγὼ τὸν εἶχα ἀποτρέψει νὰ τὸ πυροβολήσει γιατί μοῦ φάνηκε πὼς ἦταν σκύλος. Ἀνάμεσα στοὺς θάμνους καὶ στοὺς κορμούς τῶν δέντρων ποῦ διαγράφονταν ἀχνὰ μὲς στὴν ὀμίχλη, τὸ τσακάλι, γιατί τσακάλι ἦταν, χάθηκε ἀθόρυβα σὰν σκιά.

Θεσσαλονίκη, Ἀπρίλιος 2003

ΤΑ ΑΦΗΓΗΜΑΤΑ του Κάρολου Τσίζεκ χωρίζονται σε δύο ευδιάκριτες κατηγορίες. Στην πρώτη, που εκπροσωπείται από τη «Λιμνοθάλασσα τής Γεωργικής Σχολής» και από τον «Θείο Τσάις», ή αναζήτηση του χαμένου χρόνου τής παιδικής και τής νεανικής ηλικίας του συγγραφέα διαπλέκεται άρρηκτα με την ιστορία τής μεσοπολεμικής και κατοχικής Θεσσαλονίκης, καθώς ο αφηγητής ανασύρει από το βασίλειο τής λήθης το χαμένο παρελθόν μιās πόλης πολυεθνοτικής, ποικιλόχρωμης, που σφύζει από ζωή. Στη δεύτερη κατηγορία, στην οποία εντάσσονται τα υπόλοιπα αφηγήματα, παρακολουθούμε τη σταδιακή διαμόρφωση τής υβριδικής ταυτότητας του συγγραφέα: τσεχικής καταγωγής, με Ιταλική και ελληνική παιδεία, μεγαλωμένος στη Θεσσαλονίκη, μοιρασμένος ανάμεσα σε διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις, ο Τσίζεκ βιώνει την έτερότητα χωρίς άγκυλώσεις, με κριτική διάθεση και χιούμορ.

Η μήμη, στις δύο μορφές της, την άτομική και τη συλλογική, καθορίζει την αφηγηματική τεχνική και το ύφος του βιβλίου. Οί παλινδρομήσεις της, οί άλλοεπάλληλοι συνειρμοί και οί συνεχείς παρεκβάσεις δημιουργοῦν μιὰ θραυσματική, ρευστή, ακρως γοητευτική αφήγηση, που δανείζεται τούς τρόπους άλλοτε τής νεωτερικής αυτοβιογραφίας, άλλοτε του χρονικού και άλλοτε του δοκιμίου.

ΚΑΡΟΛΟΣ ΤΣΙΖΕΚ

Ἡ λιμνοθάλασσα
τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς
καὶ ἄλλες ἀφηγήσεις



ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΙΧΛΗ



9 786185 004071